

Аналіз уроку як цілісної складної педагогічної системи

Урок – основний аспект навчально-виховного процесу. Відвідування й аналіз уроку – важлива складова контролю з боку адміністрації школи. Від повсякденного вдосконалення уроку та вдумливого аналізу залежить весь педагогічний процес у школі.

Види аналізу уроку

I. Короткий оціночний аналіз — це загальна оцінка навчально-виховної функції уроку, що характеризує рішення освітнього, виховного та розвиваючого завдань і яка дає оцінку їхньої реалізації.

II. Системний аналіз — це розглядання уроку як єдиної системи з точки зору рішення головного дидактичного завдання й одночасно рішення розвиваючих завдань уроку, забезпечення формування знань, умінь і навичок учнів, засвоєння ними способів навчання.

III. Повний — це система аспектних аналізів, що включають оцінку реалізації завдань уроку, зміст і види навчальної діяльності учнів за такими характеристиками, як рівні засвоєння учнями знань і способів розумової діяльності, розвиток учнів, реалізація дидактичних принципів, результативність уроку.

Орієнтовна схема повного аналізу уроку

1. Мета, завдання уроку (освітні, виховні, розвитку), їх взаємозв'язок та шляхи реалізації.
2. Готовність учителя та учнів до уроку, облаштування уроку, наочні та навчальні посібники, ТЗН, санітарно-гігієнічний стан класу і т. д.
3. Організаційна структура. Тип уроку, його місце в системі занять з предмета, чіткість, послідовність етапів уроку, дозування часу, відповідність етапів уроку характеру пізнавальної діяльності учнів.
4. Зміст уроку: науковість навчального матеріалу, його виховне та розвивальне значення; правильність відбору матеріалу за обсягом, змістом і труднощі для учнів; співвідношення теоретичного та дидактичного матеріалів; групування, класифікація матеріалу навколо ключових понять; спрямованість матеріалу на зв'язок із життям.
5. Методичне забезпечення уроку:
 - а) використання методів і прийомів навчання, характер їхнього сполучення, обґрунтованість їхнього вибору, доцільність та ефективність застосування (відповідність змісту матеріалу рівню підготовленості учнів і т. д.), відповідність принципам навчання. Темп навчальної роботи на уроці;
 - б) методика проведення різних частин уроку:
 - поставлення пізнавальних завдань перед учнями;
 - методика перевірки домашніх завдань;
 - методика викладення нових знань;
 - методика проведення та закріплення навчального матеріалу;
 - методика перевірки та оцінки знань, умінь і навичок учнів;
 - прийоми активізації пізнавальної діяльності школярів (їх сприйняття, пам'яті, мислення, уяви і т. д.);
 - організація репродуктивної та творчої діяльності учнів, їх співвідношення;
 - застосування на уроці проблемного та елементів програмованого навчання (використання навчальних карток, завдань, перфокарт і т. д.);
 - врахування індивідуальних особливостей та інтересів учнів, рівня їх підготовленості, здійснення індивідуалізації навчання та диференційованого підходу;
 - організація різних видів самостійної роботи учнів (відтворювальних, творчих та ін.), їх місце на уроці;

- домашнє завдання (як задається, обсяг);
- здійснення виховного навчання на уроці; виховання свідомості й переконань, трудових, естетичних і фізичних якостей особистості, культури, навчальної праці учнів;
- виявлення та застосування на уроці внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків у навчальному матеріалі;
- обґрунтування їхньої педагогічної доцільності.

6. Поведінка та діяльність учнів на уроці:

- а) порядок і дисципліна учнів, методика їх підтримання;
- б) активність, самостійність, інтерес до занять учнів різного рівня підготовленості; зосередженість і стійкість уваги на різних етапах уроку;
- в) діяльність учнів, їхня організованість, охайність; ставлення до невстигаючих і порушників дисципліни; характер участі в роботі на уроці окремих учнів і всього колективу;
- г) ставлення учнів до вчителя і один до одного (підслуховування, боязкість, доброзичливість, повага, взаємна допомога, підказки і т. п.).

7. Характеристика ділових якостей учителя:

- а) рівень наукових знань учителя і його підготовленість до уроку;
- б) знання вчителем теорії навчання та виховання учнів, методики предмета, психології та гігієни, його вміння застосовувати ці знання на уроці;
- в) педагогічний такт, стиль у роботі, культура праці та поведінки, мова вчителя;
- г) взаємостосунки вчителя з класом та окремими учнями, авторитет учителя.

8. Загальні результати уроку:

- а) виконання плану уроку;
- б) досягнення загальноосвітньої, виховної та розвиваючої цілей уроку;
- в) загальна оцінка уроку, результати його, ефективність і якість;) висновки та пропозиції з подальшого вдосконалення роботи, закріпленню успіхів і усуненню помилок.

Орієнтовна схема структурного аналізу уроку

Структурний (поетапний) аналіз — це виявлення та оцінка домінуючих структур (елементів) уроку, їх доцільність, що забезпечує розвиток пізнавальних здібностей учнів.

1. Тип і структура уроку.

- Тип, структура уроку, його місце в системі уроків з теми.
- Тема, цілі уроку (освітня, розвиваюча, виховна), дидактичні завдання на окремих етапах.
- Дозування часу.

2. Зміст і методика повторення навчального матеріалу.

- Повнота та глибина перевірки.
- Методика повторення, диференціація завдань.
- Охоплення учнів перевіркою, зайнятість класу.
- Об'єктивність та аргументація оцінки.

3. Робота над новим навчальним матеріалом.

- Вимоги програми.
- Науковість, зв'язок із життям, систематичність, доступність, співвідношення в навчальному матеріалі головного та другорядного.
- Відповідність матеріалу освітнім, розвиваючим і виховним завданням уроку.

4. Методи навчання.

- Оснащеність уроку наочними посібниками, ТЗН, дидактичними матеріалами.
- Обґрунтованість методів, що застосовуються.
- Активізація пізнавальної діяльності учнів.
- Використання методів проблемного навчання.
- Сполучення фронтальної та індивідуальної форм роботи з учнями.

- Самостійна робота з учнями.
- Методика контролю та обліку знань учнів у процесі викладення нового матеріалу.

5. Засвоєння нового матеріалу.

- Відбір матеріалу для формування знань, умінь і навичок.
- Самостійна робота під час закріплення.
- Зворотний зв'язок. Оцінка відповідей учнів.

6. Домашнє завдання.

- Обсяг, характер матеріалу.
- Наявність і характер інструктажу.
- Диференційованість завдання.

7. Характер діяльності вчителя.

Рівень педагогічних вимог до праці учнів, до розвитку їхнього мовлення, мислення.

- Мова вчителя, стиль його поведінки, взаємостосунки з учнями.

8. Результати уроку.

- Підбиття підсумку уроку, виконання накресленого плану уроку.
- Досягнення освітніх, розвиваючих і виховних цілей уроку.
- Якість знань, умінь, навичок учнів.

Орієнтовна схема психологічного аналізу уроку

Психологічний аналіз - це вивчення виконання психологічних вимог до уроку (забезпечення пізнавальної діяльності учнів розвиваючого типу).

1. Організація пізнавальної діяльності учнів.

- Як на уроці були створені умови для продуктивної праці мислення та уяви. (Існують різні види мислення: активне, самостійне, творче). Активне може і не бути самостійним. Самостійне — це не завжди творче. Творче ж мислення обов'язково буде і активним, і самостійним. Творча праця неможлива без продуктивної діяльності уяви. Створення нових образів — кінцевий результат діяльності уяви. Уява називається відтворювальною тоді, коли вона відтворює в образах картини за описом, кресленням, схемою, картою і т. д. Творча уява породжує явища, в котрих втілюються замисли та моделі нових суспільно цінних предметів.
- Як домагався вчитель потрібної вибірковості, осмисленості, цілісності сприйняття учнями вивчаючих предметів.
- Як учитель використовував у своїй праці переконання, навіювання.
- Як домагався вчитель зосередженості та стійкості уваги учнів.
- Що робив учитель для більш успішного запам'ятовування матеріалу учнями та які особливості довільного, механічного і смислового запам'ятовування виявились у школярів на уроці.
- Які прийоми залучення і підтримки уваги та розвитку уважності на уроці.
- Які форми роботи використав учитель для актуалізації в пам'яті учнів раніше засвоєних знань, необхідних для розуміння нового матеріалу (індивідуальне опитування, співбесіда з класом, вправи та ін.).

2. Організація діяльності мислення та уяви учнів на уроці в процесі формування знань і вмінь.

Як учитель використав відтворювальну та творчу уяву під час викладення нового матеріалу.

- На якому рівні формувались знання учнів: на рівні конкретно-чуттєвих уявлень, понять, узагальнюючих образів, «відкриттів», виведених формул тощо.
- За допомогою яких прийомів учитель домагався активності й самостійності мислення учнів: система запитань, створення проблемних ситуацій, різні рівні проблемно-евристичного розв'язування задач, використання задач з недостатніми та зайвими даними, організація пошукової, дослідницької праці на уроці, індивідуальної, парної, групової і колективної форм праці тощо.

- Якого рівня розуміння домагався вчитель від учнів: описового, порівняльного, узагальнюючого, оціночного, проблемного. Як керував учитель формуванням переконань та ідеалів.

Орієнтовна схема аналізу уроку проблемного типу

1. Готовність учителя та учнів до уроку (зовнішня).
2. Внутрішня, психологічна готовність учнів до уроку.
3. Організаційні дії вчителя (за необхідності).
4. Планування вчителем і повідомлення учням завдань уроку.
5. Актуалізація знань і способів діяльності учнів.
6. Які методи проблемного навчання використовувались учителем (пошукові, дослідницькі, проблемний виклад).
7. Застосування проблемних методів у навчанні школярів.
8. Співвідношення діяльності вчителя та діяльності учнів.
9. Обсяг і характер самостійних робіт учнів і співвідношення репродуктивних і продуктивних самостійних робіт.
10. Облік учителем рівнів актуального розвитку учнів і зони найближчого їх розвитку.
11. Способи підвищення в учнів позитивної мотивації.
12. Постановка вчителем проблемних питань, створення проблемних ситуацій, показ їхнього розв'язування.
13. Володіння вчителем способами створення проблемних ситуацій.
14. Дотримання правил ставлення навчальної проблеми.
15. Використання підручника, співвідношення репродуктивної і частково-пошукової роботи.
16. Відповідність підбору наочних посібників вимозі проблемного навчання.
17. Формування спеціальних і загальних навчальних умінь учнів.
18. Наявність в учнів пізнавальних умінь: формулювання проблеми, висування та обґрунтування гіпотези, знаходження шляхів доведень (спростування) гіпотези, перевірка правильності її розв'язання.
19. Уміння учнів здійснювати логічні операції.
20. Розвиток пізнавальних здібностей учнів на кожному етапі уроку (що це доводить).
21. Утруднення, що виникли в учнів всього класу, в окремих школярів, їхні причини. Як вони були усунені.

Орієнтовна схема психолого-педагогічного аналізу уроку

Психолого-педагогічний аналіз уроку — одночасний аналіз дотримання педагогічних і психологічних основ процесу навчання.

1. Загальні відомості про урок. Дата, клас, предмет, число учнів за списком, скільки присутніх, який урок по порядку.

Обстановка в класі: чистота, освітленість приміщення, чи провітрене приміщення, порядок у класі, чи готові учні до уроку.

Обладнання: чи підготовлені наочні посібники, їхня доцільність і необхідність на уроці, чи підготовлена дошка. Як почався урок, як учні привітали вчителя, чи була потреба витратити час на організацію класу, встановлення порядку та дисципліни.

Тема уроку. Цілі уроку: чи визначає вчитель мету уроку, чи інформує учнів про цілі та завдання уроку, як він це здійснює.

2. Тип і структура уроку. Який вибрано тип уроку. Доцільність вибору з точки зору теми в цілому і дидактичної мети заняття. Місце уроку в системі занять по цілому розділу. Зв'язок уроку з попередніми, як він здійснюється. Структура уроку: чи відповідає вона даному типу уроку, які помічені відхилення і чим вони викликані. Послідовність окремих етапів уроку. Забезпечення цілісності та завершеності уроку. Як підбиваються підсумки.

3. Зміст уроку. Відповідність змісту програмі. Як пов'язано навчальний матеріал із сучасністю, місцевим оточенням школи. Встановлення між-предметних зв'язків. Як здійснюється розвиток інтелектуальних здібностей, моральних та естетичних почуттів в учнів. Використання дидактичних матеріалів і обладнання кабінету. Чи досягнуто приросту, вдосконалення навичок, знань і вмінь на основі раніше засвоєного.

4. Методи і прийоми навчання на уроці. Яка система методів застосовується; які методи і прийоми в ній сполучаються. Чи відповідають методи і прийоми навчання змістові матеріалу, типу, цілям, завданням уроку та віковим особливостям учнів. Чи відповідають методи навчання здійсненню завдань виховання.

Як дотримуються основні вимоги до уроку: виховні, дидактичні, психологічні, санітарно-гігієнічні.

Як розвивається на уроці спостережливість і логічне мислення в учнів. Види і місце самостійної праці учнів з підручником, як здійснюється формування в учнів умінь вчитися. Як використовуються для самостійної праці дидактичні матеріали і технічні засоби навчання. Формування в учнів навичок самоконтролю. Послідовність застосування завдань і вправ для вироблення навичок і вмінь. Прищеплення учням навичок самоконтролю.

Способи індивідуалізації та диференціації завдань для учнів в залежності від їхніх особистісних і вікових особливостей і підготовки. Забезпечення належної послідовності в самостійному застосуванні учнями знань, навичок і вмінь у ході уроку.

Оцінка знань учнів. Наскільки учні були підготовлені до виконання домашнього завдання. Чи здійснювались диференціація та індивідуалізація домашніх завдань учнів. Обсяг домашнього завдання. На який час розраховано домашнє завдання. Як учні підготовлені до успішного виконання домашнього завдання. Як попереджається перевантаження учнів домашніми завданнями.

5. Поведінка учнів. Наскільки учні залучені до активної розумової праці. Наскільки учні зацікавлені, старанні, дисципліновані. Як здійснювалась мотивація навчання протягом всього уроку, чи застосовуються для цього спеціальні прийоми. Ставлення учнів до вчителя. Які види творчих праць використав учитель на уроці і як керував творчою уявою учнів: пояснення теми і мети праці, навчання відбору та систематизації матеріалу, обробці результатів і оформленню роботи.

- Як на уроці здійснювалось формування стійкого й активного інтересу до навчального предмета та навчання в цілому.

6. Особистісний підхід до діяльності учнів на уроці.

- Які почуття дітей виявились на уроці, чим вони були викликані.
- Як здійснювалось керування спілкуванням учнів на уроці.
- Моменти уроку, де найбільш успішно формувались вольові якості школярів.
- Як здійснювався облік вікових та індивідуальних особливостей учнів.

7. Майстерність учителя.

- Які шляхи організації впливу і механізм впливу: наслідування, емпатія, рефлексія та ін.
- Уміння створювати психологічні умови для переконання: психологічний клімат, смислова єдність та ін.
- Уміння вчителя користуватися навіюванням як засобом (методом) педагогічного впливу.
- Як учитель керував спілкуванням учнів між собою на уроці.
- Які особливості самоорганізації вчителя: підготовленість учителя до уроку, робоче самопочуття вчителя на початку уроку і в процесі його проведення: зібраність, розуміння теми та психологічної мети уроку, енергійність, наполегливість у здійсненні поставленої мети, оптимістичний підхід до всього, що відбувається на уроці, педагогічна імпровізація, педагогічний оптимізм, винахідливість та ін.
- Педагогічний такт учителя.
- Психологічний клімат у класі.

Орієнтовна схема аналізу виховної спрямованості уроку

Аналіз виховної спрямованості уроку— це оцінка та виявлення шляхів найбільш ефективного використання навчального матеріалу для виховання якостей особистості учнів,

1. Використання виховних можливостей змісту матеріалу.
2. Доповнення навчального матеріалу історичними фактами.
3. Формування світогляду на уроці.
4. Формування моральних якостей особистості.
5. Виховання в учнів сумлінного ставлення до праці та навчання.
6. Оцінка виховних можливостей методів і прийомів навчання.
7. Використання виховних можливостей оцінки праці учнів.
8. Вплив особистості вчителя.
9. Характер діяльності та спілкування учнів на уроці.
10. Резерви підвищення виховних можливостей уроку.

Орієнтовна схема комбінованого аналізу уроку

Комбінований аналіз — це оцінка основної дидактичної мети уроку та структурних елементів.

1. *Організація уроку.*
 - Організаційна чіткість уроку.
 - Наявність плану.
 - Ефективність використання ТЗН, наочних і навчальних посібників.
 - Виконання психологічних і гігієнічних вимог до уроку.
 - Зворотний зв'язок.
 - Ведення зошитів.
 - Розподіл часу на етапи уроку.
2. *Особистісні якості вчителя.*
 - Який морально-психологічний клімат.
 - Міра зацікавленості, доброзичливості та чуйності з учнями.
 - Педагогічна культура, знання предмета, так, мова, зовнішній вигляд.
3. *Ефективність навчання.*
 - Міра реалізації принципів науковості, міцності, усвідомленості знань, доступності, проблемності, зв'язок навчання з життям.
 - Міра досягнення головної дидактичної мети уроку.
 - Оптимальність методів і прийомів навчання.
 - Ефективність контролю за знаннями учнів.
4. *Ефективність виховної діяльності вчителя.*
 - Моральна спрямованість уроку.
 - Формування трудових і навчальних навичок.
 - Єдність навчання, виховання та розвитку.
 - Естетичне, фізичне і гігієнічне виховання.
5. *Ефективність діяльності учнів.*
 - Як реалізовано принцип розвиваючого навчання та принцип самостійності й активності.
 - Працездатність учнів.
 - Інтерес до праці.
 - Навички самостійної праці.
 - Уміння виділяти головне в навчальному матеріалі, планувати відповідь, аналізувати свою працю та працю товариша.
 - Розвиток мовлення, письмових, графічних і спеціальних навичок.
 - Рівень культури, раціональності та ефективності праці учнів.

- Організованість і дисципліна учнів. Зовнішній вигляд.

Орієнтовна схема структурно-часового аналізу уроку

Структурно-часовий аналіз— це оцінка використання часу уроку з кожного його етапу.

1. Раціональний розподіл всього часу (45 хвилин) між окремими елементами уроку, тобто чи доцільно було за даних умов виділяти саме такий час на опитування, на психологічну підготовку до сприйняття нового матеріалу, на пояснення нового, на закріплення чи домашнє завдання.
2. Раціональність кожного зі структурних елементів уроку: які його елементи треба було скоротити в часі, а які збільшити і для чого саме.
3. Розподіл часу всередині окремих структурних елементів уроку, тобто скільки часу в цілому було приділено на засвоєння нового матеріалу, в який час (початок, середина, кінець) уроку це відбувалось, як при цьому проводилась психологічна підготовка до сприйняття нового матеріалу, його подача та закріплення, застосування. Точно так само аналізується час здійснення таких елементів уроку, як опитування учнів, перевірка та домашнє завдання.
4. Якісне використання часу на окремі елементи уроку, тобто, приміром, як раціонально та ефективно під час вивчення нового матеріалу було використано час на опитування, що він дав, як працював при цьому клас, скільки часу говорив учитель.
5. Раціональність використання прийомів і методів навчання, тобто наскільки доцільні за даних умов були ті або інші види бесіди, самостійної роботи, форми опитування і т. д.
6. Доцільність зв'язку між змістом матеріалу та тими методами, за допомогою яких він повідомлявся і засвоювався.

Орієнтовна схема дидактичного аналізу уроку

Дидактичний аналіз — це аналіз основних дидактичних категорій (реалізація принципів дидактики, відбір методів, прийомів і засобів навчання і навчання школярів, дидактична обробка навчального матеріалу уроку, педагогічне керівництво самостійною пізнавальною діяльністю тощо).

1. Своєчасність приходу вчителя на урок.
2. Готовність до початку уроку.
3. Санітарний стан класу та особиста гігієна учнів.
4. Організація класу.
5. Детальний аналіз перевірки домашнього завдання.
6. Які методи та дидактичні прийоми використовувались учителем під час перевірки пройде-ного матеріалу і їх відповідність поставленій меті.
7. Дидактична цінність методів і прийомів перевірки завдання, які використовує вчитель, їх виховне значення.
8. Якість знань учнів.
9. Як активізував клас учитель під час перевірки знань, умінь і навичок.
10. Аналіз поведінки учнів на даному етапі.
11. Аналіз викладення нового матеріалу або ж закріплення попередньої теми: ясність і до-ступність подачі матеріалу вчителем; методи, що використовуються, та їх відповідність завданням уроку; засоби навчання, що використовуються, їхня доцільність.
12. Реалізація вчителем у ході всього уроку принципів дидактики.
13. Розумові прийоми праці учнів, які використовуються вчителем у ході уроку.
14. Аналіз останнього етапу уроку: домашнє завдання (як задається, обсяг); своєчасність закінчення уроку.
15. Реалізація вчителем у ході уроку виховних завдань.
16. Педагогічна поведінка вчителя на уроці, самовладання, педагогічний такт.
17. Індивідуальний підхід до учнів, сполучення його колективною працею в класі.

18. Уміння організувати клас на навчальну діяльність і підтримання дисципліни.
19. Володіння голосом, правильність мови, дикції, темп, виразність, жестикуляція.

Схема аналізу особистісно орієнтованого уроку

Спостереження	Основні критерії
Використання індивідуального досвіду учнів	Виявлення цього досвіду шляхом постановки запитань. Організація обміну змістом власного досвіду між учнями. Підтримка учителем найбільш правильних версій. Побудова на основі цих версій вивчення нового матеріалу
Застосування учителем на уроці дидактичного матеріалу	Використання учителем різних джерел інформації Заохочення учнів до виконання нестандартних, проблемних завдань Добір завдань різної складності Застосування карток з описом основних навчальних дій та послідовністю їхнього використання.
Характер педагогічного спілкування	Уважне вислуховування учнів, незалежно від рівня їхньої успішності Бесіда з дітьми на рівних, підтримка партнерських, доброзичливих стосунків. Підтримка незалежності учнів, впевненості в собі Прояв чуйності, доброзичливості вчителя до кожного учня Надавання допомоги дітям, які не встигають за темпом роботи класу.
Активізація способів навчальної праці	Стимулювання учнів до застосування різноманітних способів навчальної роботи Аналіз усіх запропонованих способів, розв'язання проблем. Обговорення найбільш раціональних способів. Виявлення серед запропонованих учнями найбільш особистісно-значимих шляхів розв'язання завдань.
Організація, навчально-виховного середовища та його вплив на учнів	Рівень залучення кожного учня в роботу класу протягом усього уроку. Надання дітям можливості вибирати завдання серед різних варіантів, запропонованих учителем.

Схеми аналізу уроків з різних навчальних предметів

Схема аналізу уроку математики

1. Підготовка учителя до уроку (записи на дошці, обладнання, таблиці).
2. Обладнання робочого місця школяра (чи є все необхідне для уроку), підготовка учнів до уроку.
3. Чи правильно визначені вчителем навчальні, виховні, розвиваючі цілі? Які конкретно навчально-пізнавальні завдання ставив учитель перед учнями на уроці?
Чи досягнув учитель мети на уроці?
4. Відповідальність змісту уроку програмі. Місце серед інших уроків щодо вивчення всієї теми.
5. Виконання основних принципів дидактики (науковість, наочність, доступність, єдність теорії з практикою).
6. Як визначено структуру уроку, види, прийоми і методи роботи відповідно до мети, змісту уроку і рівня підготовленості учнів класу?
7. Як здійснювався диференційований підхід у навчанні школярів? Попередження неуспішності учнів.
8. НОП на уроці, раціональне використання часу на уроці.
9. Контроль за знаннями учнів. Форми контролю. Види опитування. Об'єктивність.
10. Способи розвитку розумової діяльності школярів.
11. Система повторення.
12. Види перевірки домашнього завдання.

13. Усвідомлення у засвоєнні учнями правил, математичних понять, математичної символіки.
14. Розвиток математичної мови.
15. Як розв'язувалося завдання — озброїти учнів методами самостійної роботи (проведення спеціальних індивідуальних завдань, самостійна робота з підручником, літературою, навчаючих самостійних робіт)?
16. Прищеплювання інтересу до предмета.
17. Міжпредметні зв'язки.
18. Спілкування вчителя з учнями (такт, вміння володіти класом, бажання допомогти учневі).
19. Домашні завдання (рівень, обсяг, інструктаж, врахування індивідуальних можливостей).

Схема аналізу уроку хімії

1. Чи відповідає зміст уроку поставленим меті, чи правильно дібраний матеріал.
2. Чи відповідає теоретичний рівень викладу матеріалу рівню класу. Як використовується програма.
3. На якому науковому рівні викладається матеріал.
4. Чи здійснюється зв'язок із вивченим раніше. Як використовуються міжпредметні зв'язки.
5. Добір методів та засобів викладання матеріалу.
6. Застосування наочності.
7. Вимоги до хімічного експерименту:
 - а) підготовленість та стан обладнання;
 - б) дотримання техніки безпеки;
 - в) уважне ставлення учнів до роботи;
 - г) аналіз та фіксування дослідів.
8. Мова вчителя.
9. Контроль та оцінювання. Форми контролю.
10. Диференціація навчання.
11. Домашнє завдання. Обсяг, доступність, інструктаж із виконання.
12. Досягнення мети та завдань уроку.

Схема аналізу уроку іноземної мови

1. Мета уроку визначена (чітко, конкретно, дидактичне правильно, недостатньо чітко, неконкретна, дидактично виправдана).
2. Види (етапи) мовної діяльності (взаємопов'язані, недостатньо логічно послідовні, послідовні, обумовлені темою і метою уроку, не обумовлені змістом уроку поставленим дидактичним завданням).
3. Використані методи роботи (ефективні, малоефективні, неефективні, передбачають ознайомлюючий, стандартизуючий, варіативний, комбінований характер мовної діяльності школярів).
4. Прийоми (вступу, активізації, практичного застосування фонетичного, лексичного, граматичного матеріалу, різноманітні, доцільні, стимулюючі активну пізнавальну мовну діяльність учнів, одноманітні, доцільні, стимулюючі).
5. Учитель застосував (хорові, парні, індивідуальні, комбіновані форми роботи, які сприяли формуванню мовних умінь і навичок).
6. Використання аудіовізуальних способів навчання (магнітофон, програвач, діафільми, епідіаскоп, кінофільм, таблиці, картини і т.д.)
7. Зворотній зв'язок (достатній, недостатній частково, незадовільний).
8. Темп уроку (високий, уповільнений). Мовною практикою охоплені (всі учні класу, більша частина, менша, окремі учні).

9. Мовна діяльність школяра (повністю, частково) спрямована на формування, активізацію, автоматизацію) умінь та навичок (вимови, аудіювання, діалогічне мовлення, монологічного читання) (відповідає, частково відповідає, не відповідає визначеній меті уроку).
10. Мовлення учнів має (рецептивний, репродуктивний, умовно-продуктивний, продуктивний характер), комунікативне (повністю, частково) обумовлене, необумовлене.
11. Учні оперують (фонетичним, лексичним, граматичним) матеріалом на рівні (слова, речення, репліки, зв'язного висловлювання) з використанням (без використання навчальної опори (логічних аналогій, алгоритмів, схем, таблиць, зорових, складових, слухозорових : картин, ілюстрацій, озвучень картин та діафільмів і т.д.)
12. Учні проявили (стійкі, слабкі, незадовільні) уміння і навички під час оперування лексичними одиницями, граматичними структурами (аналогічних, відмінних) ситуація усного спілкування, читання (про себе, вголос, синтетичного, аналітичного).
13. Типовими недоліками в мовній підготовці школярів є (недосконала вимова, відсутність фонематичного слуху, мовної інтуїції, обмежений лексичний запас, незнання або недостатнє усвідомлення граматичних структур, недостатні навички самостійного мовлення без використання навчальних опор, невміння користуватися стимулюючими до розмови репліками, уповільнена мовна реакція і т.д.).
14. Інтерес учнів до вивчення іноземної мови (великий, значний, незначний, відсутній).
15. Урок проведений на високому, невисокому, незадовільному (науковому рівні); методично: (грамотно, недостатньо грамотно, незадовільно).

Схема аналізу уроку біології

- I. Чи правильно визначена тема уроку.
1. Які нові питання, закони передбачається вивчити.
 2. Як розкриваються навчальні й виховні завдання уроку.
 3. Який навчальний матеріал планується повторити.
 4. Які поняття формуються, які закріплюють відповідно до програми.
- II. Доцільність розподілу навчального часу на певні етапи уроку, чи відповідає хід уроку наміченому плану.
- III. Зміст уроку:
1. Відповідність змісту уроку програмі.
 2. Наукова спрямованість уроку.
 3. Уміння вчителя виділити основне в навчальному матеріалі, не перевантажувати урок другорядним матеріалом.
 4. Дотримання принципу науковості та доступності.
 5. Наочність (таблиці, гербарії, моделі, колекції, живі об'єкти, ТЗН).
 6. Використання на уроках результатів робіт учнів, отриманих на інших видах навчальної діяльності (вдома, на екскурсіях, у куточках живої природи та ін.)
 7. Практичні роботи з натуральними об'єктами:
 - а) розпізнання;
 - б) спостереження;
 - в) визначення;
 - г) зіставлення;
 - д) короточасний експеримент (якщо він є на уроці).
 8. Опора на раніше вивчене.
 9. Зв'язок теорії з практикою.
 10. Ознайомлення учнів з екологічними проблемами. Наступність у вивченні матеріалу.
 11. Ступінь самостійної навчальної діяльності учнів:
 - а) самостійність суджень;

- б) усвідомлення запам'ятовування;
- в) вміння використовувати наявні знання;
- г) закріплення (застосування знань у нестандартних ситуаціях, робота з підручником, обґрунтованість відповідей).
- 12. Диференціація навчання.
- 13. Контроль та оцінювання.
- 14. Домашні завдання (обсяг, посиленість, інструктаж)

Схема аналізу уроку трудового навчання

1. Правильність формулювання теми уроку відповідно до державної програми.
2. Мотивація мети уроку.
3. Обґрунтованість типу уроку.
4. Педагогічна доцільність структури уроку, правильність витрат навчального часу окремі частини уроку.
5. Раціональність використання технічних засобів навчання, зокрема наочності.
6. Культура праці учнів.
7. Використання вчителем сучасних методів, форм, засобів навчання і виховання, ви оптимального їх поєднання в конкретних умовах.
8. Розвиток здібностей та інтересів школярів.
9. Відповідність поєднання методів навчання дидактичним завданням уроку.
10. Організація самостійної роботи учнів: характер самостійної діяльності учнів, послідовність видів і завдань самостійної роботи учнів.
11. Система врахування та оцінки знань учнів: умотивованість та об'єктивність оцінок, виставлених на уроці.
12. Доцільність поєднання індивідуальних форм перевірки знань учнів.
13. Педагогічна майстерність учителя: вміння організовувати клас, підтримувати дисципліну, самоконтроль та педагогічний такт, рівень мовлення, володіння голосом.
14. Загальна оцінка уроку: наскільки успішно було реалізовано виховні та основні завдання, конкретні висновки і пропозиції щодо уроку.

Схема аналізу уроку фізкультури

1. Підготовка вчителя до уроку.
2. Місце проведення.
3. Інвентар.
4. Своєчасність початку уроку.
5. Зовнішній вигляд учителя, наявність плану уроку.
6. Зовнішній вигляд учнів.
7. Шиккування, здача рапорту, привітання, постановка завдань уроку.
8. Дозування у часі частин уроку. Мова, тон учителя, володіння правильною термінологією.
9. Фізіологічна послідовність під час виконання фізичних вправ (від легкого до складного і від складного до легкого).
10. Поведінка учнів під час уроку. Виховання свідомої дисципліни.
11. Професійно-методична підготовка вчителя.
12. Оцінювання знань і вмінь учнів, його об'єктивність, коментування (заохочення, оголошення подяки).
13. Фізичне навантаження на уроці.
14. Міжпредметні зв'язки.

Кожен урок розпочинати зі спортивних вправ. У ході уроку задіювати теоретичні відомості. Привчити учнів до самостійних занять. У заключній частині уроку підбити підсумок, виставити оцінки, дати домашнє завдання.

Примітка. Навчальну частину уроку можна не оцінювати.

Самоаналіз уроку вчителем

Самоаналіз уроку – це спосіб граничної конкретизації управління навчально-виховним процесом, який дає можливість шляхом особистого оперативного втручання впливати на методи навчання, на добір і формування навчального матеріалу, на вибір і правильне поєднання форм організації пізнавальної діяльності учнів. Самоаналіз уроку допомагає вчителю оволодіти більш високим рівнем майстерності, підвищити результативність праці.

Самоаналіз уроку вчителем дозволяє вирішити цілий ряд важливих завдань:

- учитель краще усвідомлює систему своєї роботи,
- швидше освоює на практиці методику вибору й обґрунтування оптимального варіанта навчання,
- робить учителя психологічно захищенішим, впевненішим у собі,
- поліпшує якість планування наступних уроків,
- стимулює розвиток творчого мислення й діяльності вчителя.

Що дає самоаналіз для керівника, який відвідує уроки?

- Знання рівня мислення вчителя;
- Можливість порівнювати задум і реальний хід уроку, а отже, дати конкретні поради вчителю;
- Економію часу керівника; його виступ не повторює самоаналіз, а зосереджується на оцінці, виявленні плюсів і мінусів та їхніх причин;
- Через упровадження в практику самоаналізу уроку стає реальним впровадження у навчально-виховний процес будь-яких нововведень.

Перш ніж вимагати від учителів самоаналізу уроків, доцільно ознайомити колектив з методикою такого самоаналізу.

Існують різні схеми самоаналізу уроків

Схема самоаналізу уроку № 1

1. Загальна структура уроку.

Основна дидактична мета уроку: його місце в системі уроків з теми, основні моменти уроку, дозування часу, дотримання основних вимог до оформлення уроку, використання часу на уроці.

2. Реалізація основної дидактичної мети уроку.

Виконання вимог програми, співвідношення матеріалу, поясненого на уроці і даного на самостійну роботу, організація сприйняття, уваги, пізнавального інтересу, організація первинного закріплення матеріалу, перевірка якості знань, використання розділу і програм, вимоги до знань, опитування учнів.

3. Розвивальний аспект уроку.

Залучення учнів до здійснення основних розумових операцій, подолання посильних труднощів, розвиток пізнавальної самостійності й послідовності, науковості, міцності знань.

4. Дотримання основних принципів дидактики.

Принцип наочності, свідомості і активності в роботі вчителя і учнів, доступності і посильності, систематичності і послідовності, науковості, зв'язку теорії з практикою, міцності знань.

5. Методи навчання.

Методи введення нового матеріалу, закріплення і вироблення вмінь і навичок, контролю; відповідність методів загальної спрямованості навчання дидактичній меті; залежність вибору методів навчання від матеріального забезпечення навчального процесу.

6. Виховний аспект уроку.

Використання виховних можливостей змісту навчального матеріалу, формування світогляду, зв'язок із життям, виховання сумлінного ставлення до праці, навчання, використання виховної можливості оцінки, виховний вплив особистості вчителя.

7. Вчитель на уроці.

Підготовка до уроку, роль конспекту, види діяльності на уроці, контакт із класом, індивідуальний підхід до учнів, значення предмета, захопленість ним, зовнішній вигляд учителя.

8. Робота учнів на уроці.

Підготовка учнів до уроку, активність на різних етапах уроку, види діяльності, культура мови, дисципліна, ставлення до предмета, динаміка працездатності, моменти найвищої активності, зниження працездатності, їхні причини, рівень сформованості вміння вчитися.

9. Гігієнічні умови уроку.

Приміщення, його основна оснащеність, меблі, дотримання принципу розташування, розклад на день, вплив гігієнічних умов на динаміку працездатності на уроці.

Схема самоаналізу уроку № 2

1. Яке місце цього уроку в темі, розділі, курсі? Його зв'язок із попередніми уроками.
2. Які особливості класу було враховано під час планування уроку ?
3. Які завдання планувалося вирішувати на уроці? Чим зумовлений такий вибір завдання?
4. Чим зумовлені вибір структури і типу уроку ?
5. Чим зумовлений вибір змісту, форм і методів навчання (за елементами уроку)?
6. Які навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні й тимчасові умови було створено на уроці? Наскільки вони сприяли успішній роботі?
7. Чи були відхилення від плану уроку? Чому ? які саме ?
8. Як можна оцінювати результати уроку? Чи вирішено його завдання? Чи не було перевантаження учнів?
9. Які висновки на майбутнє можна зробити з результатів уроку ?

Варіант алгоритму самоаналізу уроку

1. Характеристика класу.

- Тут розглядають структуру міжособистісних стосунків: лідери, аутсайтери; наявність угруповань, їхній склад; взаємодія структур особистих взаємин і організаційної структури класу.
- Потім необхідно охарактеризувати вади біологічного розвитку учнів: дефекти зору, слуху; соматичні захворювання; особливості вищої нервової системи (надмірна загальмованість або збудливість); патологічні відхилення.
 - Після цього варто охарактеризувати дефекти психічного розвитку: слабкий розвиток інтелектуальної сфери тих чи інших членів учнівського колективу; слабкий розвиток вольової сфери в окремих учнів; слабкий розвиток емоційної сфери особистості. Далі йде характеристика розвитку психічних якостей: відсутність пізнавального інтересу, потреби в знаннях, установки на навчання; недоліки у ставленні особистості до себе, вчителя, родини колективу.
 - Після цього можна перейти до аналізу недоліків підготовленості учнів ласу: прогалини у фактичних знаннях і вміннях; проблеми в навичках навчальної праці; погані звички і культура поведінки.

- Потім розглядають недоліки дидактичних і виховних впливів школи, після чого недоліки впливу родини, однолітків, позашкільного середовища. (Звичайно, зовсім необов'язково під час кожного самоаналізу у року давати таку вичерпну характеристику класу, в якому він проходив. Однак самоаналіз уроку вчителем відрізняється від його аналізу керівником тим, що він зорієнтований не тільки на конкретний клас, а й на конкретних учнів).
- 2. **Потім аналізують зовнішні зв'язки уроку:** встановлюють місце і роль даного уроку в досліджуваній темі; характер зв'язку уроку з попередніми і наступними уроками.
- 3. **Характеристика триєдиної мети уроку** з опорою на характеристику класу, чого треба домогтися в знаннях і вміннях, відповідно до специфіки учнівського колективу; який виховний вплив зробити на учнів; які якості почати, продовжувати, закінчити розвивати.
- 4. **Характеристика задуму уроку (план):** яким є зміст навчального матеріалу; як учні засвоюватимуть його, тобто які методи навчання і форми організації пізнавальної діяльності; яку частину матеріалу вони можуть засвоїти самі; яка частину матеріалу вимагає допомоги вчителя під час засвоєння; що необхідно добре запам'ятати, а що використовувати тільки для ілюстрації; що з раніше вивченого необхідно повторити і на що обіпертися під час засвоєння нового; як закріпити знову вивчене; що буде цікавим і легким, а що складним; яким чином будуть досягнуті виховне й розвивальне завдання.
- 5. **Як побудовано урок, виходячи з його задуму?** Характеристика етапів уроку, виділення навчально-виховних моментів, що найбільш позитивно або негативно вплинули на хід уроку, на формування кінцевого результату.
- 6. **Структурний аспект самоаналізу:** докладний аналіз етапів, які, на думку вчителя, найсильніше позитивно або негативно вплинули на формування кінцевого результату уроку; аналіз відповідності в межах цих моментів завдань, змісту, методів і форм.
- 7. **Функціональний аспект аналізу;** визначають наскільки структура уроку відповідала поставленій меті, задуму уроку, можливостям класного колективу. Визначають вдалі і невдалі моменти в діяльності вчителя і учнів, аналізують відповідність стилю взаємин учителя і учнів успішному формуванню кінцевого результату уроку.
- 8. **Оцінка кінцевого результату уроку:** оцінка якості знань, умінь і навичок, отриманих учнями на уроці, визначення розриву між поставленими завданнями і реальним кінцевим результатом уроку. Причини цього розриву; оцінка досягнення виховних та розвивальних завдань уроку, висновки та самооцінка уроку.

Критерії оцінки діяльності вчителя

Перший критерій : виконання державних програм у повному обсязі. Оцінюючи роботу вчителів, необхідно переконатись, що вони працювали згідно з програмою, забезпечили вивчення передбачених тем, виконання практичних, лабораторних і контрольних робіт, екскурсій.

Другий критерій : рівень знань і розвитку учнів, ступінь їх самостійності, оволодіння навичками навчальної праці, інтелектуальними вміннями.

Третій критерій : якість навчально-виховної роботи на уроці. Чи вчить, виховує вчитель на уроці, чи добивається він того, що саме під час уроку відбувається процес формування знань, розвиток самостійності, чи здійснюється виховання в процесі навчання?

Особливо треба приділити увагу питанням: які методи роботи застосовує вчитель, чи вміє він обирати оптимальні прийоми навчання з урахуванням навчального матеріалу і особливостей класу? Не існує універсальних методів навчання, їх нескінченна множина. Вибір правильних методів - ознака професійної майстерності.

Четвертий критерій : диференційований підхід до учнів у процесі навчання, який забезпечує оптимальний розумовий розвиток учнів, попереджає неуспішність. Одним із способів перевірки ступеня

ефективності індивідуального підходу до учнів в умовах колективної роботи з класом є вивчення системи роботи вчителя із слабкими та відстаючими учнями, а також з тими, хто проявляє особливий інтерес до вивчення того чи іншого предмету, роботи вчителя після уроків.

Критерії оцінювання діяльності вчителя

1. Дидактична діяльність учителя:
 - методи пояснення нового матеріалу;
 - способи активізації розумової діяльності учнів;
 - методи залучення школярів до пошуку;
 - здійснення індивідуальної роботи з окремими учнями;
 - організація навчання за новими технологіями;
 - мотивація навчальної діяльності;
 - самостійна робота учнів на уроці;
 - форми роботи з книгою;
 - форми виявлення й оцінювання знань;
 - практична спрямованість уроку, зв'язок навчання з життям;
 - ефективність і доцільність використання ТЗН, наочності;
 - дотримання гігієнічних вимог до уроку;
 - оптимальність домашнього завдання (творчий та індивідуальний його характер).
2. Рівень навчальних досягнень учнів відповідно до навчальної програми.
3. Рівень вихованості учнів.
4. Творчість учителя у підготовці до уроку та його проведення.
5. Активні форми роботи на уроці.
6. Позакласна робота вчителя.
7. Результативність роботи з обдарованими дітьми.

Рівні результативності діяльності учителя

- I. Репродуктивний:** учитель може і вміє розповісти іншим про те, що знає сам.
- II. Адаптивний:** учитель уміє пристосовувати свої знання і уміння до особливостей аудиторії.
- III. Локально-моделюючий:**
учитель володіє стратегіями навчання, знаннями, вміннями та навичками з окремих розділів курсу, вміє формувати педагогічну мету, передбачувати результат, забезпечувати послідовне включення учнів у навчально-пізнавальну діяльність.
- IV. Системно-моделюючий:**
учитель володіє стратегіями формування в учнів потрібної системи знань, умінь та навичок зі свого предмета.
- V. Творчо-моделюючий:** учитель володіє стратегією перетворення свого предмета на засіб формування особистості учнів.

Параметри творчої діяльності вчителя

- Чи розробляє вчитель нові підходи до навчання, виховання й розвитку учнів.
- Наскільки реалізує та змінює (моделює) зміст, форми, методи і засоби навчально-виховного процесу.
- Як реалізує на практиці принципи особистісно орієнтованого навчання, відшукує шляхи створення творчої атмосфери.
- Як повно володіє формами і методами організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з метою їхнього розвитку.
- Наскільки оригінальне конструює навчально-виховний процес.
- Чи здійснює постійний самоаналіз своєї професійної діяльності.